

Fundamentalismoz enpo

Abel Azcona artista sailkaezinak Iruñean paratu duen instalazioak sortutako zalapartaren shockaren eraginpean idazten ari naiz. Shocka, bai, penitentzia handi samarra izan baita Iruñeko Udaletxeko plazan sotanadunak ikustea zurezko gurutzeak eta arrosarioak eskuetan Azken Juizioaren Eguna iritsi balitz bezala, edo laidoa garbitzeko artzapezpikutzak antolatutako meza jendetsuetatik ateratzen diren senar-emazte prestu eta tenteekin begirada desafianteak gurutzatzea. Eta egitasmo berez sortzailea denaren aurkako gurutzada anakronikoarekin aztoratuta, begiak zabalik eta belarriak tente, gertatutakoa ulertzen saiatu naiz.

Saiatzen naiz ulertzen.

Uste dut beldurra dela erlijioaren oinarria. Beldurra ezezagunari, iluntasunari, heriotzari, ulertu ezin dugun bizitzari. Elizara asteburuetan ez ezik astean zehar ere joaten diren agureek beldurra diote bakardadeari, beinke. Elizak babeslekuak baitira jatorrian, pareta gotorrez eraikitako gune abegitsuak. Beldur atabiko horretaz baliatu da Eliza, beti, eta beldurra zabaltzea izan du zereginetako bat, beti: beldurra fedegabeari, beldurra jainkoari, beldurra biharkoari. Hori da bere indarra, beldurra ez delako inoiz amatatzen. Gizakia gizaki den bitartean behintzat, ez.

Eta beldurrak autodefentsa sentimendua sortzen du. Eta, askotan, intolerantzia ere bai.

Azcona probokatzailea da. Probokazioan oinarritu du bere lana, hasieratik. Duela hiru urte, erdi hila atera behar izan zuten plazenta baten itxura zeukan kaiola batetik. Duela bi, Koranaren orriak irentsi zituen publikoki. Aurten, Iruñeko

Bigarren Zabalguneko kaleak biluzik zeharkatu ditu. Oraingoan, hainbat mezatan sagaratutako hostiekin *pederastia* hitza osatu du. Kasu guztietan, eztabaida eragin du artearen mugaz. Bikain ateratzen zaizkio performanceak, aitortu behar.

Azconak ez du inoiz ezkutatu erlijioekiko daukan herra. Elkarrizketa batean esan zuen katolizismoa «historiaren izurrite handienetako bat» zela. «Erlijioa minbizia edo hiesa bezalakoa da eta gaixotasun horiek baino jende gehiago hil ditu historian zehar. Erlijioa, berez, arazoa da, borrokatu eta garaitu beharreko gaitza».

Probokazio gogo hori bera da Azconari askok barkatu ez diotena. Sortutako polemikarekin haserre bizian entzun ditut, gobernantzaren eta elkarbizitzaren oinarriak, Nafarroan, dardarka erraz jar daitezkeela jakitun. Artelan bakar batekin aztoratu daitekeelako Hiri Buruzagiaren giro politikoa, horraino komunitatearen sendotasuna. Oihukatu dute ume egolatra dela artista hori, artista ez dela edozer egiteko eskubidea daukan jainko-jainkosa txikia eta mota honetako edozein zurrunbilo oso arriskutsua dela, bakarrik muturreko jarrerak elikatzen dituelako. Eta, hondarrean, deskalifikazio erabatekoa: artea ote den legamiagabeko ogiz egindako olata biribileko multzo bat lurtean jartzea katoliko puritano askok ezin ahoska dezaiketen hitza osatzeko, ea zer den hori: «Artea, behintzat, ez».

Hainbat ahots progresistek salatu dute Azcona bera izan dela kontu honetan gehien irabazi duena. Azcona, eta muturreko jarrerak. Baina artistak ondo esan zuen manifestazioak eta Katedralean solemnitaterik handiz egindako meza horiek bere artelanaren parte zirela: are, osatu egiten zutela egitasmoa bera. Kaiola itxi eta ilunpekotik atera behar izan zutenean ere, berrogeita bi egun argirik eta janaririk gabe eman ondoren, haren osasun fisiko eta burukoa hondatzen ari baitzen, aitortu zuen liluratuta zegoela bere ekintzak komunikabideetan eta kalean sortutako zalapartarekin. «Neurri batean, zerbait iraultzailea izan zen».

Ez, artista batek ez dauka edozer egiteko eskubiderik. Baina eskandalizatzen gogoaren ondorioz sortutako polemikaren

errua artistari leporatzea, ezer ez ulertzea ez ezik, atentzioa desbideratzea da. Hasteko, arteari exijitu behar zaion probokazio edo hausnartzeko pistak emateko gogo hori gabe, ekimen artistikoak zentzurik galtzen duelako. Eta erreakzioa eragiteko, mugen bila joan behar du sortzaileak, oso kontziente izanik ere mugaren beste aldean amildegia egon daitekeela. Muga baita jarrera sortzailearen balioa definitzen duen marra. Xabi Paya Donostia 2016ko kultur programaren zuzendariak dotore esan du: «Artistak ia izan daitezke lurralde bateko termometroa, gauzak nola dauden erakusteko; termometro batek gora jotzen duenean, agian gai horrekin sekulako arazoa dago».

Hala da, sekulako arazoa dago Nafarroan, eta ez da hostiak lurrean lerroan jarrita ikusita gurutzearena egiten duten gizon-emakumeena, ez, baizik eta arrazoi moralengatik askatasunaren muga non dagoen ezarri nahi duten intoleranteena; sentimendu intimo eta sakon baten interpretatzaile bakarrak izan nahi duten fanatikoena. Beti izan dugu arazo hori eta horixe jarri du agerian Abel Azconak. Horregatik besterik ez bada ere, eskertzekoa izan da erakusketa.

Intolerantziaz eta askatasunaren mugaz zerbait eztabaidatu dute Frantzian, aurten. Hasi *Charlie Hebdo* eta amaitu azaroko tiroketekin eta hilketa indiskriminatuekin. *Annus horribilis* Frantziako gizartearentzat; mahuka muturreko jarrera guztientzat. Eta erdian, *Soumission*, Michel Houellebecq idazle frantziarraren azken eleberria. Beste probokatzaile bat.

Etorkizun hurbileko Frantzia batean, Anaidi Musulmanen ordezkaria nagusitu egin da presidentea aukeratzeko hauteskundeetan, sozialistekin eta Sarkozyren eskuinarekin egindako hitzarmenari esker eta ezker zein eskuin muturreko taldeek bultzatutako bortizkeria handiko giroak elikatutako egoera gobernaezinaren ondorioz. Presidente berriaren lehen erreformek hezkuntza dute helburu: derrigorrezko hezkuntza hamabi urterekin amaituko da; eskulanarekin lotutako ikasgaiek garrantzi berezia hartuko dute; goi mailako

ikasketen finantziazioa pribatua izango da aurrerantzean. Unibertsitatea luxu bilakatu nahi dute azken finean. Agintari berriek protagonismoa eta 'duintasuna' itzuli nahi diote familiari, eta gizartearen 'oinarrizko unitate' egin. Ondorioa: gurasoen sinesmenetan oinarritutako hezkuntzak hartuko du pisua, emakumeak goi mailako ikasketetatik baztertuz eta moralki gidatutako eliteak sortuz. Arabiar penintsulako errege eta printzeen mugarik gabeko dohaintzei esker, eskola musulmanak zabaldu egingo dituzte Frantzia osoan, gizartearen halako indiferentziaren erdian eta botere publiko eta politiko nagusien onarpenarekin.

Houellebecqek liburua kaleratu zuen garaian gertatu ziren *Charlie Hebdo* aldizkari satirikoaren kontrako atentatuak, non Al-Qaedako bi kidek hamabi lagun hil zituzten. Atentatuak gertatu eta gutxira, egileak liburuaren promozioa eten eta Paristik alde egin zuen, besteak beste aldizkariaren kontrako erasoan hildako batzuk lagunak zituelako. Azaroko sarraskien ondoren, are gehiago zabaldu dira egilearen eta eleberraren izenak. Harrigarria da ze oportunitate politiko izan duen liburua. *Soumission* euskaraz argitaratu da, *Sumisioa* izenburuarekin (Meettok argitaletxea).

Dekadentzia hitza erabili du Hedoi Etxartek liburua bataiatzeko, *Argia* aldizkarian. *Liburuak iradokitzen duen egoerari begiratu nahi ez izatea* «gaur egungo Frantzia dekadente, beldurti eta -zentsurik okerrean- erreakzionarioenari jaramonik ez egitea» dela. Frantzia moralki atzerakoia ageri da nabarmen liburuaren orrien artean, bistan da. Erosotasunezko bizimodua ziurtatzeagatik oinarrizko printzipio guztiei muzin egiteko prest dauden goi mailako eliteen erretratu gordina da. Baina bitxia da liburuei ematen diegun bizitza. Bitxia, egileek beraiek kontatu nahi dutenaren eta gure interpretazioaren artean egon ohi den aldea.

Houellebecqek berak esan du kezkatuta dagoela Frantzian ikusi dituen aldaketekin eta halako izpiritualtasunerantz bihurtu dela, urteetan ateismoa aldarrikatu ondoren. Ohartu ez balitz bezala erlijioak bazuela habia eginda bere baitan hor

nonbait. Eta gogoeta bat dago liburuan, erlijioen garrantziaz eta erlijioen pisuaren inguruan.

Liburuan bada pasarte esanguratsu bat. Protagonista, irakasle etsitua, unibertsitateetako arduradun izendatu berriarekin elkartu da hain zuzen ere unibertsitatera itzultzeko proiektuaren inguruan hitz egiteko. Nagusi berria islamera aldatu da eta ateismoaz eta erlijioaz jardun du. «Bai, unibertsoa izugarri ederra da», dio.

Eta haren tamaina, batez ere, txundigarria. Ehunka mila galaxia, bakoitza ehunka mila izarrez osatuak, haietako batzuk mila-ka argi urtera; ehunka milaren milaka kilometro. Eta, milioi bat argi-urteren eskalan, ordena bat hasten da moldatzen: meta galaktikoak zabaldu egiten dira marrazki labirintiko bat osatu arte. Azaldu gertakari zientifiko hauek kalean ausaz aurkitutako ehun pertsonari: zenbatek izango du kopeta, hori guztia, *halabeharrez* sortu zela defendatzeko?

Eta segitzen du gero:

Jainko erlojugilearen argudioa –Voltaireren ustez ezin ukatuzkoa– XVIII. mendean bezain indartsua da orain; are gehiago, egokitasunean aurrera egin du, zientziak, astrofisikaren eta partikulen mekanikaren artean, lokarri gero eta estuagoak ezarri ahala. Ez al da, azken batean, barregarri samarra izaki mengel hori ikustea, galaxia arrunt bateko adar apartatu bateko planeta anonimo baten gainean, bere hankatxoan gainean zutitzen, zera esateko: «Jainkoa ez da existitzen»?

Irakasle koitaduak aitortzen dio, orduan, eta Houellebecq mintzo da haren ezpainenatik, bere ateismoa ez datzala oso oinarri sendoen gainean. «Harrokeria litzateke nire aldetik halakorik adieraztea». Eta nagusiak berresten du:

Harrokeria, bai, horixe da hitza: humanismo ateoaren funtsean bada handiuste bat, ozarkeria bat, ezin sinetsizkoa. Eta haragitzearen ideia kristauak ere, azken batean, pretentsio barregarri samar bat salatzen du. Jainkoa gizon egitea...

Izpiritualtasunaren beharra aitortzen ari da Houellebecq, izpiritualtasun kristaua, noski. Neurri batean, beldurragatik. Neurri batean, autodefentsa sentimenduagatik.

Amos Oz idazle juduak liburu ederra kaleratu zuen iaz bere alabarekin batera idatzia, Fania Oz-Salzberger historialaria-rekin: *Juduak eta hitzak*. Tesi nagusia da juduen nortasuna nortasun literarioa dela, liburuetan transmititutako herentziaren bidez delako herri judua den bezalakoa. Aita-alabaren ustez, lurraldeak edo erlijioak berak ematen dutena baino garrantzitsuagoa da liburu santuek ziurtatu eta mendez mende transmititutako jakintzan oinarritutako nortasun hori. «Ez dugu herrialde oso bat behar», diote. «Palestinarekin partekatu dezakegu gure lurra. Gure etxea gure liburutegia da eta liburutegi hori mundu osoaren esku jarri nahi dugu». Esaldiok iradokitzen dute erlijioaren gaineko ikuspegi zabal- la, irekia, integratzailea. Ez da juduen arteko iritzi nagusia. Israelen, are gutxiago.

Batzuetan, jendeak esaten digu judaismoa osotasun bat dela, eta hor daudela baita teologia eta tradizioa ere. Edo dena onartu edo ezer ez, esaten digute, dena herentziaren parte bat delako eta herentziarekin ezin delako jolastu. Baina guk erabaki dezakegu herentzia horren ze parterekin bizi nahi duzun, eta zein gorde nahi dugun ganbaran. Horixe uste dugu.

Oz gaur egungo idazle judu garrantzitsuenetarik bat da, Philip Roth estatubatuarrarekin batera, eta haren judaismo laikoa eta bakezale eta ezkertiarra erreferentzia da Israele- tik kanpo. Eta oso bisio partikularra eta berezia izanda ere, ariketa polita da liburu horretan Oz aita-alabak mahai gainean jartzen dutena: herri baten historia hitzen bidez esplika- tu nahia.

Ariketa polita, erlijioez enpo amaitu dugun urte honen hondarrean. 🍷